

GİZLİ SUÇ ÖRGÜTLERİNİN OLUŞUMUNDA EKONOMİK FAKTÖRLERİN ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa DURMAN

Dumlupınar Üniv. İ.İ.B.F.

Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Bilimin amacı, içinde yaşadığımız evreni kavramak, evrendeki yasaları ortaya çıkararak genel geçer kuralları belirlemeye çalışmaktır. Bilimin nihai amacı ise sorunlara çözümler önererek insanların daha mutlu bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Toplumı derinden sarsan, rahatsız eden ve **çete** ya da **mafya** olarak tanımlanan yasadışı oluşumların boyutlarının öğrenilmesi, kimlerin bu tür oluşumlara katıldıklarının ya da katkıda bulduklarının saptanması yanında bu tür oluşumların varlık nedenlerinin de belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü bir sorunun oluş nedeni ve süreci bilinmezse çözüm adına yapılan çalışmalar da hep eksik kalacaktır.

Bu çalışmada gizli örgüt kavramı, yasalara göre oluşturulmaları ve faaliyet göstermeleri suç sayılan oluşumları ifade etmektedir. Benzer nitelikteki ideolojik ve siyasal amaçlı oluşumlar inceleme kapsamı dışındadır. Bu çalışmada -her ne kadar bu oluşumların niteliği gereği ekonomik, ideolojik ve siyasal amaçları birbirine girmiş olsa bile- ekonomik amaçlı gizli örgütlerin kısmi bir analizi yapılacaktır. Ülkemizde sözü edilen bu oluşumlara hangi ekonomik nedenler ve anlayışların zemin hazırladığı incelenecektir. Diğer hukuki, idari ve siyasi nedenler çalışma kapsamı dışındadır.

GİZLİ ÖRGÜT KAVRAMI

İnsanda merak, umut ve korku uyandıran **gizli** kavramı, görünmeyen, belli olmayan, üçüncü kişilere bildirilmeyen ve çoğunluk tarafından niteliği anlaşılamayan anlamlar çağrıştırmaktadır.⁽¹⁾

Bir grup insanın belli bir amaca ulaşmak için bir araya gelmesi ve gerekli araç gereçleri sağlayarak uyum içinde çalışmasına **örgüt** ya da **organizasyon** denilir.⁽²⁾ Gizli örgütlerde amaç, ekonomik bir güç elde etmektir. Fakat bu güç haksız bir kazançta dayanır. Bundan dolayıdır ki söz konusu amacın gerçekleştirilmesi için oluşturulan organizasyon halktan ve devlet-

(1) Atilla TOKATLI, **Gizli Örgütler**, Gezegen Yay. (y.y) s.15.

(2) İnan ÖZALP, **Yönetim ve Organizasyon**, Eskişehir, 1995, c-1, s.169.

ten gizlenir. Toplum ve hatta bazen devlet bu tür oluşumların varlığını, ancak gizli örgütler içindeki/arasındaki çıkar çekişmelerinin silahlı bir çatışmaya dönüştüğü yada örgütün kendini gizleyemeyecek kadar büyük eylemlere giriştiği zaman farkedebilir.

Bu oluşumları kitle iletişim araçlarından çete, mafya ve çek-senet tahsilatçıları gibi isimlerle görüp duymaktayız. Bu örgütler büyük servet ve gelir sahiplerinden şantaj yoluyla **haraç** adı altında haksız kazanç temin ederler. Farklı kimlik, imaj ve araçlar kullanmak suretiyle devlet adamları, politikacılar ve bürokratlarla ilişkiye girerek kamu kaynaklarını da haksız kazanç kaynağı haline getirebilirler. Bu örgütler güçlerini edindikleri silahlardan, oluşturdukları korkudan, emirleri altında çalışan kişilerden, ellerindeki parasal imkanlardan ve etkileyebildikleri idari makamlardan alırlar.

Bu oluşumların ekonomik amaçları **haksız kazanç** elde etmek olarak özetlenebilir. Haksız kazanç tanımının da ifade ettiği gibi toplum ve hukuk kurallarına göre çalışarak hak etmek yerine, çalışmadan kazanmayı, günlük dildeki karşılığıyla **rant** elde etmeyi amaçlayan kuruluşlardır. Günlük dilde rant, genel olarak belli bir zahmete katlanmadan elde edilen kazançtır. Onun için kira ve faiz gelirleri, menkul kıymet değer artışları hep bu özelliğinden dolayı bir zahmete katlanılmadığı için rant olarak adlandırılırlar.

Gizli örgütler yasal otoritenin yadsınması ve onunla savaşılmaması sonucunu doğurduğundan, tanımını uyarınca birer anarşik kuruluştur.⁽³⁾ Çünkü ekonomik hayatın hukuki üstyapısını oluşturan medeni hukuk, borçlar hukuku ve ticaret hukukuna uymadıkları gibi zaman zaman kamu görevlileri ile çatışmaya da girebilmektedirler.⁽⁴⁾

ÜRETİM ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİM

Fayda yaratmak, değer yaratmak veya üretilmiş mal ve hizmetlerin zaman, yer, biçim ve mülkiyet durumlarını değiştirerek faydalarını artırmak faaliyetlerinin tümüne **üretim** denildiği bilinmektedir.⁽⁵⁾ Üretim faaliyeti sırasında üretim faktörleri kullanılarak bir katma değer yaratılır. Söz konusu üretim faktörleri şu şekilde sıralanabilir: Emek, sermaye, müteşebbis ve doğal kaynaklar. Bu faktörlerin üretime katılmaları karşılığında da ücret, faiz, kar ve rant kazançları elde edilir.

(3) George WOODKCOCK, **Anarşizm**, (Çev: Alev Türker) Kaos Yay. İstanbul, 1996, s.13.

(4) age, s.13.

(5) Özhan ULUATAM, **Makro İktisat**, Savaş Yay. Ankara, 1993, s.146.

Üretim yapılmasındaki amaç, ilk bakışta üretime katılan faktörlerin gelir elde etmesi ve bu geliri artırmaya çalışmaları olarak görülebilir. Oysa üretimin tek sonucu gelir elde etmek değildir. Üretime katılan birey gelir elde etmenin yanında üretmekten de ayrı bir doyum elde eder. Örneğin bir imalatçının üretimden sağladığı toplam tatmini, yalnız ürettiği malları satıp kazanç elde etmek değildir. Aynı zamanda üretmenin/yapmanın yaşamakla özdeş olmasından kaynaklanan tinsel bir kazanç söz konusudur. Nitekim Japonya'da ve gelişmiş batı ülkelerinde iş verimini ve tinsel doyumunu artırmak için üretimin bu yönünden yararlanılmakta; iş akış şemaları ve üretim süreci, çalışanların yapılan üretimin tümüne nüfuz etmelerini, üretimi takım çalışması yoluyla kendilerinin planlamalarını sağlayacak sosyoteknik bir sistem yaklaşımıyla oluşturulmaktadır.⁽⁶⁾

Genelde az gelişmiş ülkelerde ve bu arada ülkemizde üretim ilişkilerinin bu insancıl yönü üzerinde pek durulmamaktadır. Salt kalkınmacı yaklaşımlar insanı sadece bir işgücü olarak görmekte ve diğer üretim araçlarıyla aynı konuma indirgemektedir.⁽⁷⁾ Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, insan doğasının bir parçası olan üretme ve çalışma zevkinden uzaklaşıp -kendine yabancılaşan- sadece paraya ve kazanca odaklanan bireyler, üretimden elde edeceği kazançtan daha fazla ve daha çabuk kazanabileceği alanlar olan gizli örgütler oluşturmakta yada bu örgütlerle ilişkiye girmektedirler.

BÖLÜŞÜMDE ADALETSİZLİK

Üretim faaliyeti sonucunda elde edilen hasılanın emek, sermaye, girişimci ve toprak sahipleri arasında paylaşımında, tarafların haklarını alabilmeleri, bireylerin üretime yönelmeleri üzerinde önemli bir etkidir. Söz konusu paylaşımın, her birimin katlandığı zahmet ve üstlendiği risk ile orantılı olması genel bir toplumsal beklentidir. Bölüşümde faktörlerden birisine veya birkaçına "haksızlık" yapılması durumunda, az kazandığını düşünen taraf ya daha düşük bir verimle çalışacak yada sahip olduğu üretim faktörünü ekonomik döngüden çekerek farklı bir alana yönelebilecektir. Bu bakımdan devletin gelir dağılımını etkilemeye yönelik programlarının parçasını oluşturan vergi sistemi, sosyal güvenlik sistemi gibi araçlar, bölüşümde adaletsizlik duygularının doğmasına yol açıyorsa, üreterek kazanmanın maliyeti de artıyor demektir.

(6) Muhsin ALTUN, *Verimlilik Arayışlarına Bir Katkı: Sosyoteknik Sistem Yaklaşımı*, MPM Anahtar Dergisi, Eylül-1996, sayı:93, s.5.

(7) Fikret BAŞKAYA, *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s.186.

Toplumda bugün ücretli kesimin toplam hasıladan aldığı payın, bu payın oluşumuna katkısını yeterli ölçüde yansıtmadığı yönünde güçlü inanışlar vardır. Bir çok insan üretimden çekilerek spekülâtif kazanç yollarına yönelmekte; üretim mallarının fiyatlarının oluşumuna etkide bulunarak, piyasada bilginin serbestçe dolaşımını ve ulaşılabilirliğini engelleyerek tüketicilerin ve kamu otoritesinin tercihlerini kendi lehlerine çevirmeye çalışmaktadır. Bu da gizli örgüt türü oluşumların doğuşunda etkili olmaktadır. Büyük bir kesimin ticarete ve hizmetler sektörüne yöneldiği ülkemizde ticari hayatın vazgeçilmez borçlanma ve ödeme araçlarından çek ve senet ödemelerinde yaşanan sorunların mevcut yargı sistemi içinde çözülmesinde karşılaşılan güçlükler de yine bu gibi örgütlerin gelişip serpilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu anlamda gizli örgütler gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ve hukuk düzeninin açmazlarını hukuk dışı yollardan aşmaya çalışırken, hem bu açmazları ve eşitsizlikleri pekiştirmekte; hem de alt gelir düzeyindeki marjinal toplum kesimleri için bir **istihdam** alanı yaratmaktadırlar.

TÜKETİMİN TANIMINDAKİ DEĞİŞİM

Mal ve hizmet şeklinde ekonomik bir değerın kullanılmasına, bunun sonucunda kullanan kişide bir tatmin duygusunun oluşmasına **tüketim** denilmektedir.⁽⁸⁾ Tüketim sonucunda kişiler bir tatmin ve mutluluk duyarlar. İnsanlar hayatta kalabilmek için devamlı tüketimde bulunmak zorundadırlar. Fakat tüketim olgusu üzerinde yapılan aşırı vurgular (tüketimin kalkınma ve büyümenin motoru olduğu gibi) bireylerin gözünde tüketimi hayatın nihai amacı haline getirebilmektedir. Bunun sonucu **yemek için yaşama** şeklinde bir zihin yapısının ortaya çıkmasıdır.

Tüketimde bulunmanın ilk şartı üretmektir. Üretim olmadan tüketim olamayacağı gibi uzun dönemde toplumlar ancak ürettikleri kadar tüketmek imkanına sahiptirler. Ne yazık ki bu her zaman böyledir. Kuşkusuz tüketmeden sürekli üretmenin anlamsızlığı kadar **tüketim toplumu** olduğumuz şeklindeki eleştirilerin yersizliği açıktır. Buna karşın üretmenin verdiği doyum göz ardı edilerek, toplum daima tüketime koşullandırılarak, tüketimin hayatın tek amacı haline getirilmesi, bazı olumsuz sonuçları kaçınılmaz hale getirir. Üretmeden (gelir elde etmeden) tüketmenin (harcamanın) sonuçları devlet hayatında enflasyon, firma hayatında iflas ve insan hayatında sefalettir. Tüketim tanım ve anlamında yaşanan bu karmaşa ve değişimlerin de gizli örgütlerin doğması, yaşaması ve gelişmesi için uygun bir ekonomik ve ahlaki zemin oluşturduğu söylenebilir. Kuşkusuz medyanın **tüketim mitos**u'nu evrensel bir gerçekmiş gibi sunmadaki becerisini de unutmamak gerekir.

(8) Özhan ULUATAM, age, s.146.

Sadece tüketime yönlendirmenin toplum hayatında da bazı istenmeyen sonuçları olacaktır. Bireyler daha çok paraya (harcama imkanına) ihtiyaç duyacak, bunu yasal yollardan sağlayamazsa hukuk dışı kazanç yollarına sapacaktır. Geri kalmış ülkelerin tipik özelliği olan üst gelir gruplarının gösterişe ve sosyal statü sağlamaya dönük harcamalarının, alt gelir gruplarının harcama eğilimini de aynı yönde artırdığı bilinmektedir. Ülkemizde de gözle görünür biçimde yaşanan bu taklit sürecinin, ekonomik amaçlı gizli örgütlerin doğuşunda etkili olduğu söylenebilir.

İŞSİZLİK SORUNU

Bir toplumda işsizlerin ve düşük gelirli bireylerin yoğunluğu, o toplumda suçların ve suçluların artması için ciddi bir potansiyel yaratmaktadır. İşsizlik oranının yüksekliği aynı zamanda gizli örgütlerin oluşmasını ve eleman bulmalarını da kolaylaştıracaktır. İstihdam edecekleri elemanlardan diploma yada yeterlik istemeyen bu örgütler, bir anlamda niteliksiz emek arz ve talebinin bulunduğu mekanların ismidir denebilir.

SONUÇ

Üretime bakış açısı, üretimi sadece zahmetten ibaret görmenin sonucu, insanlar üretimi yadsımaktadır. Mevcut üretim ilişkileri, üretimin insani bir faaliyet olduğu gerçeğini gölgelemektedir.

Bölüşümdeki eşitsizlik insanları daha çok spekülative ve kayıt dışı alanlara yöneltmekte, üretimden kaçırmaktadır.

Hayatın nihai amacının tüketim olarak sunulması ve bireylerin salt tüketime odaklanmaları, daha çok kazanma ve tüketme güdüsünü kamçulamaktadır.

Aç ve işsiz insanlar gizli suç örgütlerinin potansiyel eleman kaynakları durumundadır.

Bütün bu sonuçlar tüm toplumun yakındığı gizli örgütlerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu tür oluşumlara karşı özet olarak şunlar önerilebilir:

- Üretim ilişkileri, üretimin salt zahmetten ibaret olmadığı, aynı zamanda mutluluk veren bir uğraş olduğu gerçeğinden hareketle yeniden düzenlenmeli; çalışma hayatının kalitesinin geliştirilmesine yönelik örgüt geliştirme çalışmaları devletçe teşvik edilmelidir.
- Ücret ve vergi reformu adı altındaki çalışmalar, gelir dağılımında adaleti sağlayacak bir yaklaşımla (üretimi cezalandırmadan) yürütülmelidir.

- İşsizlik sorunu, nitelikli emek arzını artıracak ve işsizlik sigortasını da kapsayacak bir çözüme kavuşturulmalıdır.

İktisatçıların kendi aralarında bile anlamadıklarını söyleyerek, öğütlerini geçersiz kılmak mümkün olabilir. Ancak iktisatçılar iktisat ve maliye politikası araçlarının toplumun mutluluğunu maksimize etmek için kullanılması gerektiği konusunda hiç anlaşmazlığa düşmemişlerdir •